

„Revue française de sociologie”, nr. 4, 1983

Ultimul număr pe anul 1983 al revistei conține un sumar bogat și interesant, pe linia constant bună cu care ne-a obișnuit această prestigioasă publicație. Vom prezenta în cele ce urmează unele studii — care ni se par mai reprezentative.

Philippe Besnard¹ se ocupă de difuzarea anomiei în sociologia suicidului, după Durkheim; preocuparea sa vizează în primul rând analiza diverselor definiții de anomie în acest sector al cercetării care s-a dezvoltat în special în Statele Unite. Ipoteza anomiei a fost utilizată în studii ce încercau să măsoare în ce măsură rata suicidului era influențată de crizele economice, de mobilitatea socială și de statut.

Anomia s-a difuzat tardiv în sociologia suicidului iar existența sa a fost efemeră, nedeșăvârșind 15 ani. Eșecul instituționalizării paradigmei anomiei în acest sector de cercetare pare să aibă o cauză internă, vulgarizarea anomiei, cit și una externă, transformarea distribuției sociale a suicidului în S.U.A.

Yves Schemeil² analizează câteva aspecte ale operei unui sociolog atipic, Robert Park, în jurul căruia s-a constituit Școala de la Chicago între 1920-1940. Filozof, ziarist, călător neobosit, Park concepe societatea ca un ansamblu natural, în criză permanentă — criza fiind, în mod paradoxal, fondatoarea ordinii sociale. El studiază instituții, războaie, greve etc. considerând că acestea au dublu caracter de ordine și dezordine, de spontaneitate și control. Politicul este astfel definit pe axa ierarhică de conflicte, opus spațiilor geografice reglate sau derulate de mecanisme concurențiale.

Geografia alimentează o sociologie naturalistă în timp ce istoria conduce la o sociologie a politicului. În opinia autorului, schimbarea imprevizibilă provine de la indivizi ce fac parte din grupuri sociale spontane (mulțimi) sau puțin organizate. Politicul exprimă ceea ce este global în cadrul sistemelor sociale, devenind astfel cheia de boltă a sociologiei.

¹ *Le destin de l'anomie dans la sociologie du suicide.*

² *D'une sociologie naturaliste à une sociologie politique: Robert Park.*

Pascale Rougier-Pintiaux³ consideră că printre tentativele ce au încercat să dea o formație profesională muncitorilor, școala din Havre are o valoare exemplară. Prin creația sa în 1867 era vorba să se deschidă o formă de învățământ mai practic pentru cei proveniți din păturile de jos. Inițial, atelierele sale au fost organizate ca ateliere industriale. În 1880, reputația școlii era deja formată, concurând cu succes Școala Primară Superioară. Structura socială a elevilor s-a modificat treptat, în detrimentul copiilor mai săraci, pentru care fusese creată. Consecința ridicării nivelului de recrutare a dus la crearea de noi instituții pentru a forma elevi proveniți din păturile populare în meserii de care Școala din Havre nu se mai ocupa.

Etienne Schweisguth⁴ studiază o problemă asupra căreia opiniile sînt împărțite. Sînt opuse două analize radical diferite ale claselor mijlocii. După Pierre Bourdieu, mica burghezie, incluzînd salariați și nesalariați, nu se poate situa decît în orbita ideologică și culturală a burgheziei și să contribuie la menținerea ordinii sociale stabilite. Acestei concepții despre mica burghezie îi este opusă noțiunea de pături sociale salariate (excluzînd micii patroni și muncitori independenți) caracterizate prin adeziunea lor la un sistem ideologic specific, autonom față de cel al burgheziei.

Apar două divergențe fundamentale. Tezei care dorea ca poziția salariaților mijlocii să fie determinată în special de o traiectorie ascendentă, i se opune cea după care poziția lor socială mijlocie de subiecți relativ dominați este mai importantă decît bănuita identificare anticipată la clasa dominantă. Unei sociologii care tinde să prezinte jocul social în termeni de totul sau nimic, adică de menținere absolută sau de răsturnare radicală a ordinii stabilite, îi este substituită o analiză a sistemelor ideologice individuale și colective studiate în ele însele, posedînd structură și logică proprii.

Revista mai cuprinde rubrica „Note critice” precum și câteva recenzii unde sînt prezentate ultimele apariții din Franța precum și din alte țări.

Dinu Tenovici

³ *L'école d'apprentissage du Havre: une tentative d'éducation populaire.*

⁴ *Les salariés moyens sont-ils des petits-bourgeois?*

„Revue des sciences sociales de la France de l'Est”, Revue annuelle,
Nr. 12—12 bis, 1983

Cum rezultă din volumele anualelor premergătoare, „Revue des sciences sociales de la France de l'Est” — care apare sub egida Universității de Științe Umanistice din Strasbourg — abordează cu consecvență patru domenii: sociologie, etnologie, demografie, urbanism, iar la capătul fiecărui volum oferă o diversitate de recenzii, reproduce o seamă de documente originale interesind ramurile științifice predate la Facultatea de Științe Sociale, precum și unele scrisori critice primite din partea cititorilor revistei.

Volumul de față începe cu un *Omagiu lui Jacques Domange*, fost profesor de sociologie, inovator metodologic al cercetărilor de ramură și fondator al Serviciului Social din regiunea Franței răsăritene.

Orizontul larg al domeniului sociologiei în concepția specialiștilor de la Strasbourg se vedește chiar din sumarul acestei prime subdiviziuni a revistei: *Cultura muncitorească și cultura tehnică: viitorul „Centru al energiei” din Mulhouse* (G. Herberich-Marx, F. Raphael); *Utilizarea cotidiană a electricității în casele din Valea Orbey* (A. Bloch-Raymond); *Veniturile (prebenda) „Regelui Corului”*. *Eseu de analiză semiotică* (M.-C. Groshens); *Texte pentru identitatea alsaciană. Obiect, metodă perspective* (E. Cerf); *Activitatea memoriei la un muncitor și la un artizan alsacien* (G. Herberich-Marx, F. Raphael); *Transmiterea graiului alsacian în mediul familial* (C. Veltman); *Mobilitatea socială și traiectoriile unei populații din orașul Strasbourg* (Ch. de Montlibert); *Problema ordinii și dezordinii în desfășurarea unei sărbători: manifestările pentru primirea trupelor franceze în Alsacia în noiembrie 1918* (J.-C. Richez); *Studiul a două medii rurale în zona Franche-Comté* (S. Bulle, D. Jacques). Succintele referințe ce urmează dezvăluie diversitatea tematică a cercetărilor sociologice. Primul studiu, în care se dezbate problema culturii muncitorești și tehnice, de exemplu, se întemeiază pe o cercetare muzeografică preliminară întreprinsă de Laboratorul de sociologie regională din Strasbourg într-o serie de muzee specifice din R. F. Germania. Acestea au condus la definirea unui număr de opțiuni fundamentale privitoare la conceperea unui muzeu care să illustreze raportul dintre unealtă, tehnică și istoria socială, raportul omului cu mașina, conferind vizitatorului posibilitatea de a înțelege modificările structurii sociale antrenate de către inovația tehnică, dar și consecințele pe care transformarea modurilor de producție le-a determinat în viața cotidiană a producătorilor ca și a celor care folosesc produsele. Investigații similare au fost efectuate

și în alte țări (Italia, Elveția). Îndeosebi, se impune vizitatorului ideea unui orizont estetic al lumii industriale, prin abordarea frumuseții mașinilor, agregatelor și uneltelor. Tot dintr-o perspectivă culturală muzeografică sînt tratate problemele din al doilea studiu, în care se derulează *treptele urmate pentru crearea Muzeului energiei electrice* din orașul Mulhouse, multiplicarea formelor de integrare a energiei în locuințele de pe Valea Orbey, modificările produse în modul de viață al locuitorilor, consecințele sociale și culturale, pînă la viziunea locuinței din viitorul apropiat. Al treilea studiu ia în *dezbatere structuralistă* (V. Propp, C. Lévi-Strauss) și *semiotică* (R. Barthes, M.-C. Groshens) o *legendă medievală* cu vaste implicații în istoria socială și folclorică a regiunii, în care se reunesc un basm și un mit din epoca de la începutul mileniului nostru. Pentru sociologii și demografii de la noi, un interes particular prezintă fără îndoială cercetările privitoare la *mobilitatea socială a diverselor păături sociale și profesionale*, tendințele unificatoare, de omogenizare din sinul grupelor de populație, dar nu mai puțin cele de diferențiere chiar în sinul aceleiași familii (traectoria socială urmată de bunic, tată, fiu, fiică în apropierea treptelor ocupaționale; ca și raportul comparativ dintre traectoria urmată de populația feminină și cea masculină). Acestei cercetări îi alăturăm studiul a *două medii rurale* din zona Franche-Comté, în care este urmărită penetrarea „urbanului” în spațiul „rural” din perspectivă sociologică și psihologică, cu numeroase consecințe asupra concepțiilor tradiționale, semnificația apartenenței țărănești a minerilor, evoluția sistemelor de producție concomitent cu pătrunderea tehnicii în agricultură, destrămarea modului tradițional de viață din cuprinsul satului.

Un număr aproape egal de studii sînt cuprinse în subdiviziunea etnologică: *Elemente de faunistică populară alsaciană* (B. Hell); *Păstori transhumanși în Franța de Nord-Est* (C. Mechin); *Un nou monument în peisajul regional: biserica catolică ortodoxă* (P. Erny); *Costumele protestant și catolic dintr-o localitate rurală* (M. C.-. Delroeux); *Correspondențe structurale în unitatea și diversitatea funcțiilor limbajului* (P. Vogler); *Rolul imaginarii în conceperea timpului în zona viticolă alsaciană* (I. Bianquis). În primul studiu sînt abordate similitudinile dintre credințele mitologice indoeuropene, vechi grecești și din regiunea cercetată, cu privire la animalele domestice, precum și diversele reflectări în reprezentările ornamentale din arta populară locală. O importanță

particulară pentru etnologii români prezintă studiul privitor la *Păstorii transhumanți*: pe de o parte prin diferențierea funcțională a celor angajați în activitățile pastorale, apartenența lor etnică (alsacian, mosellan sau german), primele atestări ale „transhumanței” etc. Reținem proporția mult mai mare a păstorilor germani (originari din Württemberg și Palatinat: înainte de 1940, erau 12 păstori germani față de unul francez). Autorul nu dispune de informații anterioare secolului al XIX-lea. De asemenea, consultind doar formal literatura franceză de specialitate (J. Blache, E. Millet, M. Robert, M. J. Brunhes Delamarre etc.) și ignorând cu totul cercetările sintetizate în „Zeitschrift für Balkanologie” (1975: *Typologie des traditionellen Hirtenlebens im karpato-balkanischen Raum*) ori de la Sesiunea Internațională de la Belgrad (1976: *Typologie pastorale sud-est européenne*), situează păstoritul regional ca „transhumanț”, cînd el este de fapt doar *pendulator*, și anume *păstorit de pendulare simplă* (cu iernatul la sat) și *păstorit de pendulare dublă* (cu iernatul în zona fînațelor, aflat între zona pășunatului montan și cea agricolă din preajma satului). Aceste forme, descrise cu exactitate, sînt în bună parte similare cu variantele de păstorit pendulator din oricare țară europeană. Notăm aici sinteza comparativă *L'élevage bi-pendulaire dans les régions carpatiques, balkaniques et alpines*, publicată de Muzeul din Caransebeș (1979). Printre ilustrații se remarcă un element funcțional odinioară general răspîndit în Europa: *coliba mutătoare*, adăpost în timpul nopții pentru păstorul pendulator. Cu totul remarcabilă este analiza morfologică și funcțională a limbajului, prin care se pun în lumină numeroasele modalități de *comunicare* pe linia unității și diversității etnolingvistice la diferite niveluri (familie, localitate, zonă, țară). P. Vog-

ler, după ce depășește formele promovate de școlile structuraliste (P. de Saussure: școala de la Praga; școala americană), supune materialul avut la dispoziție criteriilor școlii semiotice, cu bogăția lor de paralelisme, relații reciproce, înălțări, potențialități etc., spre a culmina cu o tipologie pancronică, profund socială. Studiul referitor la *calendarul lucrărilor viticole* constituie un model de tratare diacronică de-a lungul a cîtorva milenii, cu toate simbolurile mitologice și sociale, cu diferențierile în ceea ce privește aportul bărbaților la cultura și prelucrarea produselor, cu interdicțiile sau limitările privind prezența femeilor în contextul calendarului viticol tradițional, de un interes nemijlocit pentru problemele de etnologie viticolă din țara noastră.

Pentru celelalte două mari subdiviziuni ne limităm doar la menționarea temelor abordate. În domeniul demografiei: *Căsătoriile luterane în Alsacia secolelor XV—XIX* (M.-N. Denis, J.-P. Kintz), precum și *Disparitățile regionale în domeniul invalidității și piața muncii* (J.-Ph. Marty). În domeniul urbanismului au fost tratate: *Cîteva aspecte sociale ale conservării orășenești* (St. Jonas) și *Practicile administrative și de amenajări regionale legate de planul bazinului siderurgic lorren* (A. Kocher, B. Woehl). La temelia studiilor demografice și urbanistice amintite se află o amplă documentare de teren, legislativă și bibliografică.

În ansamblu, contribuțiile cuprinse în anuarul pe 1983 al Universității de științe umanistice de la Strasbourg conferă sugestii teoretice și metodologice ce merită a fi cunoscute de cercetătorii români ai aceluiași domenii. Acestor sugestii se alătură și bogăția surselor bibliografice de referință.

Nicolae Dundre

„International foundation for development alternatives”, July/august 1983

Numărul de față al revistei ne redă o seamă de aspecte din diferite țări, de pe toate continentele.

Așa cum consideră Rodolfo Stavenhagen¹ unul din vestigiile cele mai importante ale colonialismului, existent la ora actuală în lume, poate fi întîlnit în America Latină. Descendenții vechilor populații indigene, coloni-

zate de spanioli și portughezi, continuă să trăiască, în mare măsură, o situație colonială tipică în cadrul constituțional al republicilor independente din zonă.

Problema pe care o pune autorul este aceea de a încerca să se găsească un răspuns acceptabil la condițiile în care au putut supraviețui aceste populații indigene și ce ar putea însemna pentru ele viitorul. Explorînd această pistă, autorul prezintă pe scurt situația societăților indigene, rezumă tendințele politice principale

¹ Indian Ethnic movements and state policies in Latin America.

ale statelor naționale față de acestea și examinează avântul luat de mișcările etnice indigene. Principalele revendicări sînt următoarele: apărarea și recuperarea pămînturilor luate cu forța, recunoașterea limbii și folosirea ei oficială, adaptarea sistemului educațional la nevoile reale ale grupului etnic, drepturi egale și încetarea abuzurilor și discriminărilor, drepturi politice sporite și altele.

Autorul își exprimă speranța că, pe viitor, guvernele vor trebui să țină seama în măsură tot mai mare de aceste grupuri etnice, de revendicările lor, chiar și numai pentru a evita repetarea revoltelor armate care, nu de puține ori, au însingurat continentul.

Stevan Dedijer² consideră că baza științifică a realizării produselor sau proceselor a devenit mai puternică. Cu cît un nou produs are înmagazinat o mai mare cantitate de știință, cu atît este mai competitiv.

Majoritatea țărilor din „lumea a treia” dispun de prea puține resurse științifice, astfel că 90% din potențialul științific mondial se află concentrat în 35 de țări, reprezentînd 25% din populația lumii. De aici, necesitatea imperativă pentru aceste țări de a determina un transfer masiv în favoarea lor, pe care să-și bazeze dezvoltarea. Fără un asemenea transfer de știință, aceste țări vor continua să rămînă tehnologic, economic și chiar politic dependente sau chiar exploatare în cadrul schimburilor internaționale. Autorul consideră că „transferul de știință” trebuie să preceadă transferul tehnologic.

Informația este materia primă a cunoașterii, consideră Majdi Elmandjra³, aceasta din urmă fiind informația structurată și ordona-

nată după o schemă dată. Reluînd o formulare a lui Gregory Bateson, informația înseamnă „diferența care produce diferență”. De aceea, nu este de mirare că ea devine sursă și instrument de putere politică, economică, socială și culturală la nivel național și internațional.

Încotro se îndreaptă informația? În prezent, ea duce la transformarea unei societăți industriale de producție într-o societate de informație. O parte a lumii a intrat deja în această frază nouă a evoluției speciei umane. O fază pe care Toffler a numit-o „Al treilea val”, în timp ce marea majoritate a omenirii se găsește în al doilea val, acela al industrializării.

Informația este cauza principală a prăpastiei existente între Nord și Sud, după cum o arată toți indicatorii: număr de biblioteci, de bănci de date, de posturi telefonice, T.V., radio, ordinate, sateliți etc.

Informația este singura resursă care se îmbogățește atunci cînd este împărțită. În sfîrșit, departe de a fi o simplă problemă pentru tehnicieni și experți, informația este și va fi din ce în ce mai mult, o problemă politică majoră și prima din determinantele economice și socio-culturale a oricărui proiect de societate.

Încotro se îndreaptă informația? Acolo unde o va duce voința politică, concluzionează autorul studiului.

Revista mai cuprinde dări de seamă de la reuniuni internaționale pe probleme ale dezvoltării, precum și o rubrică bogată de lucrări apărute în ultimul timp în diverse țări și care se ocupă de alternativele dezvoltării.

În forma actuală, revista se dovedește a fi un util instrument de cunoaștere și informare, într-un domeniu care interesează practic, toate țările, acela al dezvoltării.

Dinu Tenonici

„Deutsche Aussenpolitik”, nr. 3/1983

Gama largă de articole și studii pe care le reunește nr. 3/1983 al revistei de politică externă a RDG acoperă o serie de teme legate de evenimentele actuale din acest domeniu.

Articolul de fond este dedicat unor aspecte teoretice ale politicii externe socialiste. În atenția articolului lui Peter Günther stau „Rezultatele și urmările Conferinței de la Praga a Pactului de la Varșovia”. Tot la începutul anului a avut loc Conferința de la Managua a statelor nealiniate; Renate Wünsche arată că această conferință a fost aspru atacată de critica occidentală, statele nealiniate fiind învinuite de „a nu mai

fi nealiniate”, de a promova „lozinci antiamericane”, ș.a. Pornind de la importanța mișcării de nealiniere ca factor considerabil pentru ameliorarea situației internaționale, se insistă în articol asupra situației din America Latină și Caraibe unde apar din ce în ce mai multe state suverane nealiniate. „Înrăutățirea alarmantă a situației economice internaționale” și absența unor progrese în edificarea noului ordinii cît și consecințele acestei situații asupra Americii Latine au făcut în continuare obiectul conferinței.

Unele aspecte de pe continentul asiatic sînt reflectate în interesantele articole *Statele ASEAN la începutul anilor '80* (Kurt

² *Science transfer versus technology transfer.*

³ *Où va l'information?*

Hamann) și Taiwanul și relațiile sino-americane (Gustav Hertfeldt).

De cea mai stringentă actualitate sînt articolele care vizează controlul armamentelor și oprirea cursei înarmărilor. Ne reține atenția articolul lui Peter Klein „Controlul armamentelor” în concepția administrației Reagan despre politica externă. Georg Shultz, ministrul de afaceri externe al SUA, a declarat în iulie 1982 că „dispoziția de a negocia de pe poziția puterii (ar fi) un element fundamental al însăși acestei puteri”. „Această concepție cit și practica politică a SUA de atunci încoace a confirmat un lucru, și anume, că programele de înarmare continuă neîngrădit, indiferent dacă știrile de la masa de negocieri sînt favorabile sau nu. Împotriva acestei politici s-au acumulat în 1981/1982 o serie de factori cu acțiune de lungă durată. Dintre ele cităm apariția unei mișcări politice și sociale de opoziție în interiorul SUA îndreptată împotriva politicii economice a noii administrații americane, divergența de interese în cadrul N.A.T.O., mișcarea pacifistă din Europa occidentală. Ecurile inițiativelor pentru negocieri survenite

din țările socialiste au determinat „pericolul unei izolări politice a SUA” scrie autorul Peter Klein. În continuare se insistă asupra modalităților americane de interpretare a „echilibrului militar” și asupra pozițiilor de bază în negocierile privind controlul și reducerea armamentului.

Jürgen Aussig și Werner Erdmann publică un articol în care pledează împotriva cursei înarmărilor în spațiul extraterestru. O serie de informații interesante oferă articolul lui Gerhard Wendorf despre *Tendințele de dezvoltare în domeniul politicii interne a Portugaliei la începutul anilor '80*.

În cadrul rubricii „Dezbateri științifice”, revista prezintă două contribuții la dezbateră cu tema „Lupta pentru programul de pace din anii '80”, contribuții semnate de Harald Neubert și Werner Paff (Politica socialistă de destindere și politica imperialistă de intensificare a tensiunilor) și respectiv N.I. Lebedew (Cursa înarmărilor și soarta capitalismului).

Marta Vogl

„Higher Education in Europe”, UNESCO, January—March, vol. VIII, No.1, 1983

În perioada 7—10 decembrie 1982 a avut loc la Salamanca, în Spania, o întâlnire a specialiștilor în cercetarea învățămîntului superior din diferite țări ale Europei. Pornind de la pozițiile exprimate de participanți și publicate în nr. 1 din revista „Higher Education in Europe”, se impun cîteva constatări de interes mai general. Prima constatare — oarecum firească — pe care o facem, se referă la diversitatea punctelor de vedere exprimate, expresie a unor situații specifice în domeniul cercetării în fiecare țară participantă (Norvegia, URSS, R.S.România, R.S.S. Bielorusia, Finlanda, Danemarca, Olanda, R.D.G., R.S.C., Anglia, Israel, S.U.A.). Astfel, în unele dintre ele, cercetările privind învățămîntul superior sînt slab centralizate și dificil de evaluat, în altele, dimpotrivă, sînt coordonate, constatîndu-se abordări globale sau parțiale, accentuarea evoluțiilor din trecut și a celor din prezent, precum și prefigurarea celor viitoare. Datele sînt prezentate, și ele, în moduri diferite, referindu-se la situații particulare, dar, unele, caracterizînd situația unor întregi țări.

Așadar, un adevărat bazar de idei și date, de stiluri și modalități de abordare, însă tocmai aceasta dă „farmec” întîlnirilor inter-

naționale între reprezentanți ai unor țări și culturi foarte diferite. În același timp, în aceasta constă și valoarea luărilor de poziție, deoarece ne propun o imagine asupra cercetării învățămîntului superior nestilizată, o decupare semnificativă de caracteristici variate care adîncesc înțelesul evoluției acestora.

În cazul Norvegiei, după cum arată Björg B. Gundem, cercetările continuă să fie lăsate în seama specialiștilor, în condițiile unei slabe coordonări centrale, ceea ce și face dificilă aprecierea situației existente, a realizărilor obținute. Conform datelor cantitative deținute de NAVF (Norwegian Research Council for Science and the Humanities), începînd din anul 1958 apare limpede faptul că cercetările au fost dominant statistice și s-au constituit într-o sursă de informații și recomandări pentru deciziile politice care urmau să se ia. În general, s-au conturat preocupări privind democratizarea învățămîntului superior: expansiune, egalitatea șanselor, accesul și planificarea, ținînd seama de nevoile societății și de piața muncii. Acestor tendințe li se adaugă preocupări susținute privind rolul și participarea femeii în învățămîntul superior, metodele de instruire și de învățare

etc. Preocupările amintite sînt strîns legate atît de interesele de cercetare individuale cit și de nevoile deciziei politice și cele ale strategiilor administrative.

Interesant și semnificativ pentru înțelegerea locului și rolului învățămîntului superior în societatea contemporană, ni se pare studiul semnat de A. Saveliev. Informația este densă și limpede redată. Cum remarcă A. Saveliev, în fiecare an, 80—100 mii de muncitori trec de la munca manuală la ocupații ce presupun o calificare mai înaltă, datorită școlii. În acest context se înscrie și evoluția învățămîntului superior. Dezvoltarea întreprinderilor industriale și transformarea lor în complexe dezvoltate tehnologic duce la lărgirea rolului acestuia, pe măsură ce munca devine mai mult intelectuală decît fizică. În prezent, munca intelectuală în unele sectoare are o pondere de 93—96%. În industria chimică, de pildă, operatorii de la sistemul automat utilizează 90% din timp pentru conducerea procesului tehnologic; munca în întreprinderile de calculatoare este în principal cognitivă. Tendința către munca intelectuală, opusă celei fizice, este reflectată de creșterea cerințelor de informație pentru diferitele locuri de muncă, sub raport formativ, ea este legată de învățămîntul superior. În Uniunea Sovietică există deja 890 institute de învățămînt superior și 4 384 institute de perfecționare (secondary specialized education). În ultimii 5 ani, 10 milioane specialiști au fost perfecționați, pregătiți pentru economia națională. Saveliev subliniază, pe bună dreptate, și ideea că sistemul de învățămînt superior afectează, de asemenea, nivelul social și cultural al unui popor, iar legat de revoluția tehnico-științifică, proporția diferitelor categorii de muncitori dată de el ni se pare semnificativă. În întreprinderile neautomatizate: 35—57% sînt muncitori necalificați (unskilled workers), 33—60% muncitori calificați (skilled workers), 4—8% cu școală secundară și 1—2% ingineri; în cele automatizate: 40% sînt muncitori calificați, 40% au școală secundară și 20% sînt absolvenți de învățămînt superior. Sarcina anilor '80 este continuarea evoluției schițate — pînă la eliminarea muncii necalificate, manuale și monotone. Acest lucru se va realiza pe seama creșterii numărului de muncitori cu pregătire medie și învățămînt superior. Toate aceste realități — și altele — reclamă un învățămînt superior bine organizat, capabil să facă față sarcinilor ce-i revin. În Uniunea Sovietică, dezvoltarea acestuia ține seama de aceste cerințe.

Cercetările din S.U.A. în domeniul învățămîntului superior sînt prezentate de William Toombs. Autorul se referă, mai ales, la anii 1981—1982. Printre caracteristicile învăță-

mintului american, descentralizarea este cea mai importantă (responsabilitatea revine, în această privință, prin Constituție, diferitelor state din componența Uniunii). Urmează, la rînd, autonomia, modele variate de finanțare și programe diferite. În privința informării asupra situației, ea se realizează prin colectarea de date și prin intermediul institutelor de cercetări, direcțiile principale de cercetare fiind determinate chiar de aceste caracteristici. La aceasta, trebuie adăugată și constatarea că cercetărilor din ultimii ani le sînt specifice abordări metodologice mai largi, incluzînd aspecte calitative mai evidente, fără să se renunțe la rigoarea cantitativă.

O imagine cu totul diferită ne oferă John Eggleston în privința cercetărilor din Anglia. În viziunea sa, cercetările în domeniul învățămîntului superior din Anglia sînt „spasmodice, accidentale și necoordonate”. Expansiunea Universităților, specifică anilor '60, a avut la bază experiența vechilor universități (Oxford și Cambridge) și constatarea estevalabilă și pentru noile politehnici care au urmat modele prestigioase mai vechi. Conservatorismul, în acest domeniu, este recunoscut ca atare. Pînă și propunerile de reformă ca, de pildă, „Universitatea deschisă” se bazează pe strategii politice și sociale mai mult decît pe cercetări. Cercetările realizate, totuși, sînt preocupate de aceleași probleme: accesul la învățămîntul superior (inclusiv al minorităților etnice), perfecționarea cadrelor didactice, relațiile cu „piața muncii” etc. Se apreciază că cercetarea învățămîntului superior se află în plină tranziție în Anglia, de la sistemul „laissez-faire”, care a caracterizat anii '60, la cel previzionar, în anii '80.

În privința cercetării științifice în învățămîntul superior din țara noastră, Bucur Ionescu oferă cîteva date semnificative. Autorul începe prin a afirma faptul că, în general, școala noastră trece printr-o perioadă de schimbări structurale al cărei obiectiv esențial este integrarea învățămîntului cu cercetarea și producția. Acest obiectiv dirijează evoluția învățămîntului superior. În final, se scontează pe implicarea acestuia în toate domeniile activității materiale și spirituale din societatea noastră. Strategia integrării a căpătat și o formă normativă, prin „Legea educației și învățămîntului” din 1978. Ea urmează unor măsuri, de perfecționare a învățămîntului la toate nivelele: introducerea practicii productive ca obiect de învățămînt, modernizarea metodelor de învățare și predare etc. O atenție deosebită se acordă cercetărilor prospective. Grupuri de cercetare din București și Brașov, dar și din Bacău, Baia-Mare, Constanța, Oradea, Pitești etc. se ocupă de cele mai diverse probleme: elaborarea programelor, metode de instruire etc.

Exemplele de mai sus ar putea continua pentru a ilustra varietatea punctelor de vedere, dar mult mai interesante ni se par consensurile care se conturează din frânturile prezentate. Astfel, există un acord general în privința speranțelor pe care le nutrește specialiștii în rezolvarea, pe această cale, a unora din cele mai dificile probleme ale lumii de azi. Căci, învățământul superior este, fără îndoială, matricea informațională și valorică, care preia, dezvoltă și transmite achizițiile culturale ale contemporaneității. Absolvenții lui sînt implicați major în creația științifică și tehnică, în inovația valorilor din toate țările.

Și, totuși, persistă impresia că aceste cercetări nu sînt nici prea numeroase și nici prea eficiente în contextul reformelor educative ale lumii de azi. În epocile de progres rapid, se observă că cercetarea „în sine”, pornind

de la teme izvorite din perspectiva diferitelor discipline, scade în importanță. Pe primul plan trec intenția și decizia politică, disponibilitățile economice, tradițiile existente. Cercetarea trebuie să se adapteze, de fapt, și să se integreze în condițiile, în limitele istorice date. Așa se explică atenția acordată unor teme ca: egalitatea șanselor, rolul femeii în învățământul superior, relația dintre învățământul superior și RST. Din acest punct de vedere, „Higher Education in Europe” se citește cu interes, oferind un bun prilej de meditații pe tema locului și rolului cercetării științifice în analiza învățământului superior, dar, mai cu seamă, o informare sintetică și „la zi” într-un domeniu în care datele acumulate de fiecare țară se dovedesc dificil de sintetizat pe alte căi.

Nicolae Radu,
Carmen Furlună

„Sprawy Międzynarodowe”, nr. 11, 1982

Publicația „Sprawy Międzynarodowe” cu apariție lunară, elaborată și editată în cadrul Institutului Polon pentru Relațiile Internaționale, reunește în sumarul său din luna noiembrie 1982 o serie de studii de interes major din problematica vieții internaționale.

Între acestea, menționăm: Condițiile doctrinale ale strategiei Statelor Unite față de țările socialiste în anii 1969–1976 (Stefan Hatys); Interpretări ale principiului nerecurgerii la forță (Katarzyna Mochowska); Mișcările politice în relațiile internaționale (Kazimierz Lastawski); Relațiile culturale internaționale în concepția statelor socialiste (Kazimierz Krzysztofek).

Acest din urmă studiu pune în lumină o concepție bine conturată a culturologilor polonezi privind rolul și semnificația culturii în relațiile internaționale. Potrivit sublinierii autorului, factorul cultural se constituie ca o realitate pregnantă în viața internațională, contribuind tot mai mult la cunoașterea reciprocă a popoarelor, la întărirea încrederii și stimei reciproce între numeroase națiuni și popoare.

Formarea concepției țărilor socialiste referitoare la relațiile culturale pe plan internațional datează — după cum informează autorul — de la începutul deceniului trecut, din perioada acțiunilor pregătitoare ale Conferinței pentru securitate europeană de la Helsinki.

În ce constă această concepție? O primă precizare pe care o face autorul în legătură cu con-

cepția țărilor socialiste asupra relațiilor culturale internaționale este — în viziunea sa — opoziția ei fundamentală față de cea promovată de țările capitaliste, îndeosebi, de cele occidentale.

Culturologul polonez susține că majoritatea controverselor internaționale în domeniul culturii și al relațiilor culturale dintre state reprezintă o „derivată a conflictului dintre capitalism și socialism”, formațiuni sociale diametral opuse ale lumii contemporane. Autorul consideră că disputa în legătură cu rolul ce revine culturii în relațiile internaționale, în etapa actuală, se constituie într-o „parte integrantă a confruntării” între cele două sisteme sociale.

Concepția socialistă privind relațiile culturale internaționale se bazează pe câteva elemente ce compun „teoria generală a culturii în societatea socialistă”, știința despre relațiile internaționale, precum și alte ramuri ale științelor sociale marxiste: sociologia, dreptul, etica (p. 23) ș.a.

Autorul precizează că în lumea contemporană nu există societăți complet izolate una de alta și că, dimpotrivă, între ele există o tot mai largă comunicare, cea culturală completînd-o și diversificînd-o. El afirmă că „teoria marxistă nu absolutizează” rolul culturii în viața internațională și, de aceea, nici nu „o tratează ca pe un plan autonom al relațiilor internaționale”. Potrivit teoriei marxiste, culturii — ca element al vieții internaționale — nu i se acordă funcții superioare

dar, în același timp, nici nu i se diminuează rolul său de „factor creator, prezent și viitor, al ordinii internaționale” (p. 23).

Culturii îi revin funcții ideologice, politice și sociale care se împletesc strins cu alte sfere ale vieții internaționale și, în același timp, cu situația socială și de sistem internă a fiecărui stat. Una și cea mai importantă funcție pe care o îndeplinește cultura în relațiile internaționale — în viziunea țărilor socialiste — este funcția ideologică și politică.

Ca o adevărată „carte de vizită” a realizărilor unui popor sau altuia, unei națiuni sau alteia, cultura îndeplinește un rol deosebit de important în proiectarea unei imagini complete despre națiunea sau poporul în cauză. Tocmai de aceea, factorul cultural cunoaște o tot mai mare pondere în relațiile internaționale, contribuind, alături de alți factori, la o mai bună cunoaștere între popoare și națiuni, la o colaborare și cooperare pe multiple planuri. Pornind de la această realitate, K. Krzysztofek se pronunță pentru un autentic *dialog al culturilor* existente în prezent în lume, dialog care să se desfășoare în spiritul unui profund respect pentru

valorile culturale ale altor națiuni: socialiste, capitaliste dezvoltate și în curs de dezvoltare (p. 25, 26). Referindu-se la colaborarea culturală internațională, K. Krzysztofek consideră cu deplin temei că unul din elementele esențiale care garantează *calitatea* acesteia îl constituie „responsabilitatea” ce incubează unui stat sau altuia în domeniul relațiilor culturale cu alte state (p. 30).

În viziunea autorului polonez, numai prin respectarea strictă a principiului *echității* schimburilor cultural, popoarele își pot asigura șansa participării active la circuitul internațional al valorilor culturale (p. 37), creșterii prestigiului lor pe arena mondială și, mai presus de toate, a *păstrării și apărării propriei suveranități culturale* (p. 38), componentă esențială a suveranității naționale.

Țările socialiste — afirmă K. Krzysztofek în încheiere — promovează cu tărie principiul *echității* în relațiile culturale internaționale, repudiind, totodată, orice formă de dominație culturală, precum și inegalitatea în relațiile internaționale actuale.

Dr. Eugenia Ștefan